

**YOSHLARNI HARBIY XIZMATGA TAYYORLASHDA
VATANPARVARLIK RUHINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK-
PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI**

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ
ФОРМИРОВАНИЯ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ДУХА ПРИ ПОДГОТОВКЕ
МОЛОДЁЖИ К ВОЕННОЙ СЛУЖБЕ**

**PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF
DEVELOPING A PATRIOTIC SPIRIT AMONG YOUNG PEOPLE IN
PREPARING THEM FOR MILITARY SERVICE**

X. G'oziev

*O'zbekiston Milliy tarbiya pedagogika instituti Qoraqalpog'iston filiali mustaqil
izlanuvchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlash jarayonida vatanparvarlik ruhini shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari yoritilgan. Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining mazmun-mohiyati, asosiy yo'nalishlari, maqsad va vazifalari hamda yoshlarning ma'naviy-ruhiy, huquqiy-siyosiy, harbiy-texnik va jismoniy tayyorgarligini rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, yoshlarning yosh va individual-psixologik xususiyatlarini hisobga olish, ularda Vatanga sadoqat, fuqarolik mas'uliyati, jasorat, matonat, intizom, o'z kuchiga ishonch va jamoaviy hamkorlik kabi sifatlarni shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari ochib berilgan. Maqolada ta'lim muassasalari, oila, mahalla, harbiy tuzilmalar va jamoatchilikning hamkorligi yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlashning muhim sharti sifatida asoslangan. Zamonaviy sharoitda harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini tizimli, bosqichma-bosqich va shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida tashkil etish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Аннотация: В статье рассматриваются педагогико-психологические особенности формирования патриотического духа в процессе подготовки молодёжи к военной службе. Анализируются содержание и сущность военно-патриотического воспитания, его основные направления, цели и задачи, а также вопросы развития духовно-психологической, правовой, политической, военно-технической и физической подготовки молодёжи. Особое внимание уделяется учёту возрастных и индивидуально-психологических особенностей молодых людей, формированию у них таких качеств, как преданность Родине, гражданская ответственность, мужество, стойкость, дисциплинированность, уверенность в собственных силах и способность к командному взаимодействию. Обосновывается значение сотрудничества образовательных учреждений, семьи, махалли, военных структур и общественности в процессе подготовки молодёжи к военной службе. На основе анализа современных требований предлагаются

рекомендации по организации военно-патриотического воспитания на системной, поэтапной и личностно ориентированной основе.

Abstract: This article examines the pedagogical and psychological characteristics of developing a patriotic spirit among young people in the process of preparing them for military service. The content and essence of military-patriotic education, its main directions, goals and objectives, as well as the development of young people's spiritual, psychological, legal, political, military-technical and physical readiness are analyzed. Particular attention is paid to considering the age-related and individual psychological characteristics of young people and developing such qualities as loyalty to the Motherland, civic responsibility, courage, resilience, discipline, self-confidence and teamwork. The article substantiates the importance of cooperation among educational institutions, families, mahallas, military organizations and the wider community in preparing young people for military service. Based on modern requirements, recommendations are proposed for organizing military-patriotic education on a systematic, step-by-step and personality-oriented basis.

Kalit soʻzlar: vatanparvarlik, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi, yoshlar, harbiy xizmat, harbiy tayyorgarlik, pedagogik xususiyatlar, psixologik xususiyatlar, maʼnaviy-ruhiy tayyorgarlik, fuqarolik masʼuliyati, harbiy intizom, jismoniy tayyorgarlik, kasbiy yoʻnalish.

Ключевые слова: патриотизм, военно-патриотическое воспитание, молодёжь, военная служба, военная подготовка, педагогические особенности, психологические особенности, духовно-психологическая подготовка, гражданская ответственность, воинская дисциплина, физическая подготовка, профессиональная ориентация.

Keywords: patriotism, military-patriotic education, youth, military service, military training, pedagogical characteristics, psychological characteristics, spiritual and psychological readiness, civic responsibility, military discipline, physical training, professional orientation.

Bugungi globallashuv sharoitida yosh avlodni har tomonlama barkamol, maʼnaviy yetuk, jismonan sogʻlom va Vatanga sadoqatli shaxs sifatida tarbiyalash taʼlim-tarbiya tizimining muhim vazifalaridan biridir. Ayniqsa, yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlashda ularda vatanparvarlik tuygʻusini shakllantirish, fuqarolik masʼuliyatini rivojlantirish va Vatan himoyasiga boʻlgan ijobiy munosabatni qaror toptirish alohida pedagogik ahamiyat kasb etadi.

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi faqatgina yoshlarni harbiy xizmatga jismonan tayyorlash bilan cheklanmaydi. Ushbu jarayon yoshlarning maʼnaviy-axloqiy, psixologik, huquqiy, jismoniy va ijtimoiy tayyorgarligini oʻzaro uygʻun holda rivojlantirishni nazarda tutadi. Oʻzbekistonda yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash davlat siyosatining muhim yoʻnalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Xususan, 2019-yil 28-iyundagi PQ-4375-son qarorda oʻsmirlarni harbiy-

vatanparvarlik ruhida tarbiyalash hamda Qurolli Kuchlar va davlat xizmati uchun kadrlar zaxirasini tayyorlash tizimini takomillashtirish masalalari belgilangan[2].

Shu nuqtayi nazardan, yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlash jarayonini pedagogik va psixologik jihatdan to'g'ri tashkil etish, bunda ularning yosh xususiyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlari, dunyoqarashi va individual imkoniyatlarini hisobga olish muhimdir.

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining mazmun-mohiyati

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi — yoshlarda Vatanga muhabbat, uni himoya qilishga tayyorlik, fuqarolik burchini anglash, milliy qadriyatlarga hurmat, jasorat, mas'uliyat va fidoyilik kabi sifatlarni shakllantirishga qaratilgan uzluksiz pedagogik jarayondir.

Uning mazmuni yoshlarning:

- Vatanga sadoqatini;
- milliy g'urur va iftixorini;
- fuqarolik mas'uliyatini;
- Vatan himoyasiga tayyorlik tuyg'usini;
- harbiy xizmatga ijobiy munosabatini;
- intizom va mas'uliyatini;
- jismoniy va ruhiy barqarorligini;
- jamoada faoliyat yuritish ko'nikmalarini;
- qiyin vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishni o'z

ichiga oladi.

Demak, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi yosh shaxsning faqatgina harbiy bilimlarini emas, balki uning butun shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi[2].

Yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlashning pedagogik xususiyatlari

Yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlash jarayonida pedagogik yondashuvning asosiy vazifasi ularda harbiy xizmatning mazmuni va ijtimoiy ahamiyati haqida to'g'ri tasavvur hosil qilishdan iborat.

Birinchidan, ta'lim va tarbiyaning izchilligi ta'minlanishi kerak. Vatanparvarlik tarbiyasi bir martalik tadbir emas, balki maktabgacha ta'limdan boshlab uzluksiz davom etadigan jarayon sifatida tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

Ikkinchidan, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv muhim ahamiyatga ega. Chunki har bir yoshning xarakteri, qiziqishi, qobiliyati va psixologik holati bir-biridan farq qiladi. Shu sababli barcha yoshlarga bir xil metod asosida yondashish kutilgan pedagogik natijani bermasligi mumkin.

Uchinchidan, nazariya va amaliyotning birligi ta'minlanishi lozim. Harbiy-vatanparvarlik mazmunidagi suhbatlar, ma'ruzalar va targ'ibot tadbirlari amaliy mashg'ulotlar, sport musobaqalari, harbiy qismlarga tashriflar, uchrashuvlar va jamoaviy loyihalar bilan uyg'unlashtirilganda samaradorlik oshadi.

To'rtinchidan, namuna asosida tarbiyalash samarali vosita hisoblanadi. Milliy qahramonlar, harbiy xizmatchilar, Vatan himoyasi yo'lida fidoyilik ko'rsatgan insonlarning hayoti va faoliyati yoshlar uchun ijobiy namuna vazifasini bajaradi.

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining psixologik xususiyatlari

Yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlashda psixologik tayyorgarlik alohida o'rin tutadi. Chunki harbiy xizmat intizom, mas'uliyat, jismoniy va ruhiy bardoshlilik, stressli vaziyatlarda o'zini boshqara olish va jamoa bilan hamkorlik qilishni talab etadi.

Shu sababli yoshlarni tayyorlash jarayonida quyidagi psixologik sifatlarni rivojlantirish zarur:

1. Motivatsiya. Yosh harbiy xizmatning mazmuni va ahamiyatini anglab yetishi kerak. Harbiy xizmatga faqat majburiyat sifatida emas, balki Vatanga xizmat qilishning sharaflilik shakli sifatida munosabat shakllantirilishi muhim.

2. Iroda va qat'iyat. Qiyinchiliklarni yengib o'tish, topshiriqni oxirigacha bajarish, intizomga rioya qilish va mas'uliyatni his etish iroda sifatlarining rivojlanganligini talab qiladi.

3. O'ziga ishonch. Yosh o'z imkoniyatlarini to'g'ri baholashi va murakkab vaziyatlarda o'zini yo'qotmasligi kerak.

4. Jamoaviylik. Harbiy faoliyatda jamoa bilan hamkorlik qilish, o'zaro yordam va o'rtoqlik muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun yoshlarni guruh bo'lib faoliyat yuritishga o'rgatish zarur.

5. Ruhiy barqarorlik. Turli murakkab vaziyatlarda hissiyotlarni nazorat qilish, vaziyatni to'g'ri baholash va oqilona qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish harbiy tayyorgarlikning muhim tarkibiy qismidir.

Yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlashning asosiy yo'nalishlari

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini samarali tashkil etish uchun uni bir nechta o'zaro bog'liq yo'nalishlarda olib borish mumkin.

Ma'naviy-axloqiy tayyorgarlik

Yoshlarda Vatanga muhabbat, milliy qadriyatlarga hurmat, halollik, sadoqat, mas'uliyat, insonparvarlik va fidoyilik kabi sifatlarni shakllantirish ma'naviy-axloqiy tayyorgarlikning asosini tashkil etadi.

Huquqiy tayyorgarlik

Yoshlarga Konstitutsiya, fuqarolik burchi, harbiy xizmat bilan bog'liq huquq va majburiyatlar haqida tegishli bilimlar berilishi lozim. O'zbekiston Respublikasining "Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to'g'risida"gi Qonuni harbiy majburiyat va harbiy xizmatning huquqiy asoslarini belgilaydi.

Jismoniy tayyorgarlik

Harbiy xizmatga tayyorgarlikda jismoniy chiniqish muhim o'rin tutadi. Sport mashg'ulotlari, yugurish, umumiy jismoniy tayyorgarlik va sog'lom turmush tarzini shakllantirish yoshlarning jismoniy imkoniyatlarini rivojlantiradi.

Harbiy-texnik tayyorgarlik

Yoshlarda harbiy ishning boshlang'ich asoslari, texnik vositalardan foydalanish, xavfsizlik qoidalari va favqulodda vaziyatlarda harakat qilish bo'yicha tegishli bilim va ko'nikmalarni shakllantirish zarur.

Psixologik tayyorgarlik

Psixologik tayyorgarlik yoshlarning harbiy xizmat sharoitiga moslashishiga, stressli vaziyatlarda o'zini boshqarishiga, jamoa bilan hamkorlik qilishiga va mas'uliyatli qarorlar qabul qilishiga yordam beradi.

Yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlash bosqichlari

Tadqiqot nuqtayi nazaridan yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlash jarayonini to'rt bosqichga ajratish mumkin.

Birinchi bosqich — qiziqish va motivatsiyani shakllantirish. Bu bosqichda yoshlarning Vatan, uning tarixi, milliy qahramonlar va Vatan himoyasi haqidagi tasavvurlarini boyitish orqali harbiy xizmatga ijobiy munosabat shakllantiriladi.

Ikkinchi bosqich — bilim va dunyoqarashni rivojlantirish. Yoshlarga harbiy xizmat, fuqarolik burchi, huquq va majburiyatlar, Vatan himoyasining ijtimoiy ahamiyati haqida bilimlar beriladi.

Uchinchi bosqich — amaliy tayyorgarlik. Jismoniy mashg'ulotlar, jamoaviy faoliyat, harbiy-sport musobaqalari, amaliy mashg'ulotlar va turli tarbiyaviy tadbirlar orqali zarur ko'nikmalar shakllantiriladi.

To'rtinchi bosqich — psixologik va ijtimoiy moslashuv. Yoshlarning harbiy muhitga moslashishi, intizomga rioya qilishi, jamoa bilan ishlashi, qiyinchiliklarni yengib o'tishi va o'z imkoniyatlarini to'g'ri baholashiga yordam beruvchi sifatlar rivojlantiriladi.

Shu tarzda tashkil etilgan bosqichma-bosqich tayyorgarlik yoshlarni harbiy xizmatga kompleks tayyorlash imkonini beradi.

Ta'lim muassasasi, oila va jamoatchilik hamkorligi

Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash faqat ta'lim muassasasining vazifasi bo'lib qolmasligi kerak. Bu jarayonda oila, mahalla, harbiy tashkilotlar, jamoat tashkilotlari va boshqa ijtimoiy institutlarning hamkorligi muhim ahamiyatga ega.

Ta'lim muassasalarida harbiy-vatanparvarlik tadbirlarini tashkil etish, harbiy xizmatchilar bilan uchrashuvlar o'tkazish, harbiy qismlarga tashrif buyurish, tarixiy sanalarga bag'ishlangan tadbirlar, harbiy-sport musobaqalari va davra suhbatlarini tashkil etish yoshlarning harbiy xizmatga bo'lgan qiziqishini oshirishi mumkin.

Amaldagi davlat siyosatida ham yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularning Vatanga sadoqatini, milliy g'ururini va faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga alohida e'tibor qaratilgan.

Xulosa

Yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlashda vatanparvarlik ruhini shakllantirish murakkab, ko‘p qirrali va uzluksiz pedagogik-psixologik jarayon hisoblanadi. Uning samaradorligi yoshlarning nafaqat harbiy bilim va ko‘nikmalariga, balki ularning ma‘naviy-axloqiy, psixologik, jismoniy va fuqarolik sifatlariga ham bog‘liq.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini samarali tashkil etish uchun:

- yoshlarning yosh va individual-psixologik xususiyatlarini hisobga olish;
- harbiy xizmatga ijobiy motivatsiyani shakllantirish;
- Vatanga sadoqat va fuqarolik mas‘uliyatini rivojlantirish;
- jismoniy, ma‘naviy va psixologik tayyorgarlikni uyg‘unlashtirish;
- ta‘lim muassasasi, oila, mahalla va harbiy tashkilotlar hamkorligini kuchaytirish;
- nazariy bilimlarni amaliy mashg‘ulotlar bilan bog‘lash;
- yoshlarni qiyin vaziyatlarda o‘zini boshqarish va to‘g‘ri qaror qabul qilishga tayyorlash;
- harbiy xizmatning ijtimoiy ahamiyatini yoshlar ongiga to‘g‘ri yetkazish muhimdir.

Shunday qilib, yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlashda vatanparvarlik ruhini shakllantirishga shaxsga yo‘naltirilgan, tizimli, bosqichma-bosqich va amaliy-faoliyatga asoslangan yondashuv yoshlarning harbiy xizmatga ma‘naviy-ruhiy jihatdan tayyorligini oshirishning muhim pedagogik sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 28-iyundagi “O‘smirlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash hamda O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari va davlat xizmati uchun kadrlar zaxirasini tayyorlash tizimini takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-4375-son qarori.
2. Hoshimov K., Nishonova S. Pedagogika tarixi. — Toshkent: O‘zbekiston Milliy kutubxonasi, 2005.